पृष्ठों की संख्या 04
प्रश्नों की संख्या 18

SSP-IX-6

वार्षिक परीक्षा, 2015-16

कक्षा - 9 IX

समय : 3.15 घंटे **विषय - संस्कृत (तृतीय भाषा)** **पूर्णांक : 100**

1. अधोलिखित गद्यांश पठित्वा प्रश्नानुत्तरत- 5

अस्माकं पुस्तकालयः नगरस्य रमणीय स्थाने वर्तते। अस्य भवनं विशालं सुन्दरं चास्ति। अस्मिन् पुस्तकालये दशसहस्राणि पुस्तकानि सन्ति तथा च अत्र विविध पत्र-पत्रिकादयः प्रतिदिनं आयान्ति। बहवः जनाः, छात्राः, युवतयश्च अत्र आगत्य स्वाध्यायं कुर्वन्ति। अस्माकं ज्ञानवर्धनाय, बौद्धिक विकासाय च पुस्तकालयानाम् महतीं भूमिका वर्तते।

(1) एकपदेन उत्तरत- (क) अस्माकं पुस्तकालस्य भवनं कीदृशं वर्तते?
(ख) अस्मांक पुस्तकालये कति पुस्तकानि सन्ति?
(2) पूर्णवाक्येन उत्तरत- (क) अस्माकं पुस्तकालये के आगत्य स्वाध्यायं कुर्वन्ति?
(ख) अस्माकं ज्ञानवर्धनाय बौद्धिक विकासाय च केषां महती भूमिका वर्तते?
(3) भाषिक कार्यम्- (क) ''अस्य भवनं विशालं सुन्दरं चास्ति।'' अस्मिन वाक्ये सर्वनाम पद 'अस्य' स्थाने संज्ञापदं किमस्ति?
(ख) ''दशहस्राणि पुस्तकानि'' इत्यत्र विशेषण पदं किम्?
(ग) ''जनाः अत्र आगत्य स्वाध्याय कुर्वन्ति।'' उपर्युक्त वाक्ये क्रिया पदं किम्?
(घ) ''अत्र विविध पत्र-पत्रिकादयः प्रतिदिनं ....।''
उपर्युक्त वाक्ये रिक्त स्थाने पूरणीय क्रियापदं किम् प्रयुक्त?

2. अधोलिखितं गद्यांश पठित्वा प्रश्नानां उत्तराणि यथानिर्देशा लिखत- 10

इयं संस्कृत-भाषा विश्वस्य सर्वासु भाषासु श्रेष्ठतया अस्ति। प्राचीन भारते इयं संस्कृत भाषा लोकभाषा आसीत्। अनया च सम्पूर्ण भारतवर्ष एकसूत्रे निबद्धम् आसीत्। भारतस्य संस्कृतिः संस्कृतादेव निःसृता अद्यापि भारतवर्षम् उपकरोति। वस्तुतः संस्कृतभाषैव भारतस्य प्राणभूता भाषाऽस्ति। अस्माकं प्राचीनं ज्ञानं संस्कृत भाषायां निबद्धं वर्तते, अतः अस्याः भाषायाः ज्ञान सर्वेषा कृते आवश्यक वर्तते।

(1) एकपदेन उत्तरत- (क) प्राचीन भारते का लोकभाषा आसीत्।
(ख) अस्मांक प्राचीनं ज्ञानं कस्यां भाषायां निबद्धं वर्तते।
(2) पूर्णवाक्येन उत्तरत- (क) कया भारतवर्ष एकसूत्रे निबद्धम् आसीत्?
(ख) कस्या ज्ञानं सर्वेषां कृते आवश्यकं वर्तते?
(3) भाषिक कार्यम्- (क) उपर्युक्त गद्यांशे 'अनया' इति सर्वनाम पदस्य स्थाने संज्ञापदं किम्?
(ख) 'प्राचीनं ज्ञानं' इत्यत्र विशेष्य पदं किम्?
(ग) .... भाषायाः ज्ञानं सर्वेषां कृते आवश्यकं वर्तते।
उपर्युक्त वाक्ये रिक्त स्थाने पूरणीय सर्वनाम पदं किम्?
(घ) ''भारतस्य संस्कृतिः संस्कृतादेव निःसृता।'' इत्यत्र संज्ञापदं किम्?
(4) अस्य गद्यांशस्य समुचित शीर्षकं लिखत?

कृ.प.उ.

3. स्वं रमेशं मत्वा रा०उ०मा०वि० भरतपुरस्य प्रधानाचार्याय स्थानान्तरण प्रमाण-पत्र प्राप्त्यर्थ संस्कृते प्रार्थनापत्रमेकं लिखत? 5

अथवा

स्वस्य विद्यालये क्रीडाव्यवस्थार्थ प्रधानाचार्याय संस्कृते प्रार्थनापत्र मेकं लिखत-
अधोलिखित प्रार्थनापत्रं मञ्जूषायां प्रदत्तपदैः पूरयित्वा स्वस्य उत्तरपुस्तिकायां लिखत-

सेवायाम्,
श्रीमन्तः प्रधानाचार्य महोदयाः
राज० उच्च माध्यमिक विद्यालय
(1) ....

महोदयाः,
सविनयं (2) ...... यदस्माकं विद्यालश्ये क्रीडायाः समुचिता (3) .... नास्ति। शारीरिक विकासाय क्रीडनमपि आवश्यकं भवति। अध्ययने न सममेव क्रीडनमपि अस्मभ्यं (4) ....। अतः विद्यालये (5) .... सम्यक् व्यवस्थां विधाय अनुगृहयन्तु श्रीमन्तः।

दिनांक 8-10-15

भवतां आज्ञानुवर्त्ती
अभ्युत्कर्ष
कक्षा 9 (अ)

(मञ्जूषाः- निवेघते, क्रीडायाः, रोचते, व्यवस्था, उदयपुरम्)

4. अधोप्रदत मञ्जूषायाः सहायतया अधोलिखित वार्तालापं पूरयत- 5

पिता-पुत्रयोः सम्भाषणं

हरीशः - पितः प्रणमामि। rbseonline.com
पिता - प्रसन्नः भव (1) विद्यालयात्?
हरीशः - आम्।
पिता - तव अर्द्धवार्षिकी परीक्षायाः क (2) ....?
हरीशः - अहं (3) .... सर्वाधिकान् अङ्कान् प्राप्तवान्।
पिता - साधु। साधु। विद्यालये तव कीदृशं (4) .... भवति?
हरीशः - अहं विद्यालयं गत्वा सर्वप्रथम शिक्षकान् (5) .... पृच्छामि सहपाठिभिः सह प्रेम्णा व्यवहरामि।
पिता - भवतः प्रधानाध्यापकः प्रतिदिनं किं (6) ....
हरीशः - प्रधानाध्यापक महोदयः प्रतिदिनं (7) .... महापुरुषस्य विषये भाषणं करोति।
पिता - शोभनं। सः अद्य कस्य (8) .... विषये भाषणं कृतवान्।
हरीश - अद्य स्वामि विवेकानन्दस्य (9) .... अस्ति। अतःएव सः स्वामिविवेकानन्द महोदस्य विषये (10) .... कृतवान्।

(मञ्जूषाः- जन्मदिवसः, पाठयति, परिणामः, अगतः, भाषणं, एकस्य,

महापुरुषस्य, कक्षायां, आचरणम्, शिक्षकं)

5. प्रदत्तमम् मञ्जूषाया सहायतया अधोलिखित कथा सम्पूर्य पुनः लिखत– 10

(मञ्जूषाः – इतस्ततः, अतिप्रसन्ना, लोभशा, अनेकानि, प्रत्यागच्छत्, क्षुधापीडिता, द्राक्षालतां, दूरस्थ्नात्, खादितुं, द्राक्षाफलानि)

एकस्मिन बने एका (1) ……………… वसति स्म। एकदा सा भोजनस्य अभावे (2) ……………… अभवत्। भोनार्थ सा वने (3) ……………… भ्रमन्तीउद्यानं आगच्छत्। तत्र एकां (4) ……………… अवश्यत्। तस्या लतायां (5) ……………… द्राक्षाफलानि आसन। तानि दृष्ट्वा सा (6) ……………… अभवत्। सा उत्प्लुत्य नेकवारे द्राक्षाफलानि (7) ……………… प्रत्यत्नं अकरोत् किन्तु (8) ……………… सा सफला न अभवत्। निराशां प्राप्य लोमशा (9) ……………… अवदत् च (10) ……………… अहं न खादामि तानि तु अम्लानि सन्ति।

6. स्वपाठ्य पुस्तकं दौ श्लोकौ लिखत् यौ प्रश्नपत्रे–अस्मिन् न भवेतां। 5

7. संधिः संधि विग्रहः वा कुरूतः 4

(क) अत्र + एव (ख) पौ + अकः (ग) कोऽपि (घ) स्वागतं

8. समस्तपद निर्माणं समास विग्रहः वा कुरूत– 2

(क) शक्ति अनतिक्रम्य (ख) पीताम्बरं

9. अधोलिखित पदेषु प्रकृति प्रत्यय–संयोग वा प्रकृति प्रत्यय विभागं वा कुरूत– 2

(क) वृद्धा (ख) गन्तुं (ग) गुण + ङीप् (घ) आ + गम् + ल्यप

10. कोष्ठक पदेषु उचित विभक्ति प्रयुज्य रिक्त स्थानानि पूरयत–

(क) ……………………… परितः [illegible]

अथवा

श्वेतकेतुः – भगवन! अहं श्वेतकेतुः प्रणामं करोमि।

आरूणिः – सुतः! दीर्घायु भवः।

श्वेतकेतुः – भगवन! किञ्चित् प्रश्न कर्तुं इच्छामि।

आरूणिः – भो सुतः! सम्प्रति किं प्रष्टुयोग्यमस्ति।

श्वेतकेतुः – भगवन्! प्रश्नं कर्तुं इच्छामि! इदं मनः किमस्ति?

आरूणिः – भो आत्मज! भक्षितस्य अन्नस्य अत्यंतं लघुयपमस्ति ततः मनः अस्ति। अर्थात् भक्षितस्य अन्नस्य सूक्ष्मकणमस्ति तनैव मनः कथ्यते।

श्वेतकेतुः – प्राणस्वरूपं किमस्ति?

आरूणिः – पातुं जलस्य यः सर्वाधिकं लघुरूपमस्ति सः प्राणमस्ति अर्थात् पातुं जलस्य लघुरूपमेव प्राणस्य स्वरूपमस्ति।

14. अधोलिखित पद्यांशया कस्यचित एकस्य हिन्दी भाषायां अनुवादं कुरूत– 5

स भग्नधन्वा विरथो हताश्वो हतसारथिः। अङ्केनादाय वैदेहि पपात् भूविः रावणः॥

अथवा

प्रियवाक्य प्रदानेन सर्वे तुष्यन्ति जन्तवः। तस्माद् तदैव वाक्तव्यं वचने का दरिद्रता॥

15. अधोलिखित गद्यांशयो कस्यचित एकस्य संस्कृत व्याख्या कुरूत– 5

अथ पिता 'तथा' इति अभ्यनुज्ञातः सः जीमूतवाहन कल्पतरूं उपगम्य उवाच– ''देव! त्वया अस्मत् पूर्वेषां अभीष्टाः कामाः पूरिताः तन्ममैकं कामं पूरय। यथा पृथ्वीदरिद्रा [illegible] ''त्यक्तस्थ्त्वया एषोऽहं यातोऽस्मि'' इति वाक् तस्मात् तरोरूद्भूत।

16. रेखांकित पदमाधृत्य प्रश्ननिर्माण कुरूत– 5

(क) अजातशिशुः मातृगर्भे सुरक्षितः तिष्ठति। (ख) वृक्षाः फलं न खादन्ति।

(ग) कुक्कुरः मानुषाणां मित्रं अस्ति। (घ) प्रकृतिः जीवनसुखं प्रददाति।

(ङ) आरूणिं उपगम्य श्वेतकेतुः अभिवाद पति।

17. कथा क्रमानुसारं वाक्यानि पुनः लिखत– 5

(क) सः आत्मत्राणाम प्रयत्न करोति। (ख) सोमप्रभा आरक्षिणः समीपं अगच्छत।

(ग) विमलयाः श्वश्रुः ताम् कटुवचनैः आक्षिपति।

(घ) पुरूष निरीक्षकः सोमप्रभया सह आगच्छति तस्याः त्राणं करोति।

(ङ) विम्लायाः श्वश्रुः श्वसुर च तां ज्वालपितुं महानसं नयत्।

18. अधोलिखितानां प्रश्नानां उत्तरं संस्कृत भाषायां लिखत् [अष्टसु पञ्च प्रश्नानां] 10

(1) आरूणोः मतानुसारं मनः कीदृशं भवति। (2) प्रकृतेः प्रमुखतत्वानि कानि सन्ति। (3) लोकरक्षा कथं संभवति। (4) जटायो! पश्य इति का वदति।

(5) भटः कस्यः ग्रहणम् अकरोत। (6) बालः कदा क्रीडितुं निर्जगां।

(7) यत्नेन् किं रक्षेत् वितं वृतं वा। (8) कञ्चनपुरं नाम नगरं कुत्र विभाति स्म?

□□□